

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
з дисципліни**

«КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ»

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Галузь знань **24 Сфера обслуговування»**

Спеціальність **242 «Туризм»**

Освітня програма **«Туризм»**

Вид дисципліни **за вибором**

Факультет **міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу**

Укладач: канд. екон. наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Ірина ПАНОВА

1. Навчальний контент:

Розділ 1. Теоретичні засади культурно-пізнавального туризму

Тема 1. Цілі та завдання курсу, його проблематика

- 1.1. Цілі та завдання курсу, програма навчання
- 1.2. Основна проблематика дисципліни та її зв'язок з іншими дисциплінами
- 1.3. Характеристика літератури з культурного туризму та креативних індустрій та вимоги до складання заліку

Тема 2. Роль культури в постіндустріальній економіці

- 2.1. Роль культури в соціально-економічному розвитку суспільства
- 2.2. Культура як чинник сталого розвитку регіонів
- 2.3. Сутність, мета та основні напрямки культурної політики держави

Тема 3. Культурний туризм як соціокультурний феномен.

- 3.1. Визначення культурного туризму.
- 3.2. Рівні культурного туризму.
- 3.3. Умови та чинники розвитку культурного туризму.
- 3.4. Тенденції розвитку культурного туризму.

Тема 4. Ресурсна база культурного туризму.

- 4.1. Класифікація культурних об'єктів та процесів у культурному туризмі.
 - 4.2. Класифікація практик споживання культурних благ туристами як ресурсу культурного туризму.
- Тема 5. Основні сегменти культурного туризму.
- 5.1. Туризм спадщини (історико-культурний).
 - 5.2. Тематичний туризм.
 - 5.3. Арт-туризм.
 - 5.4. Подієвий культурний туризм.
 - 5.5. Туризм вражень.
 - 5.6. Екокультурний туризм.
 - 5.7. Креативний туризм.

Розділ 2. Управління розвитком культурного туризму.

Тема 6. Креативні індустрії як інноваційна стратегія розвитку туризму.

- 6.1. Сутність понять «креативна економіка» і «креативні індустрії».
- 6.2. Креативні індустрії - джерело конкурентоспроможності міст.
- 6.3. Свобода творчості і свобода підприємництва як основа розвитку творчих індустрій.

Тема 7. Культурні кластери і розвиток туризму в дестинації.

- 7.1. Творчі кластери та творчі індустрії.
- 7.2. Моделі розвитку творчих індустрій.
- 7.2. Стратегія формування туристичного кластеру.

Тема 8. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста.

- 8.1. Конкурентні переваги подієвого туризму та його класифікація.
- 8.2. Основні стейкхолдери в процесі створення продукту культурного туризму.
- 8.3. Основні етапи розробки стратегії створення і реалізації продукту подієвого туризму.

Тема 9. Соціальне конструювання пам'яток на основі культури.

- 9.1. Туристична пам'ятка як соціальний конструкт.
- 9.2. Технології формування об'єктів туристичної привабливості.

Тема 10. Культурний туризм: можливості для росту в Україні.

- 10.1. Загальна характеристика культурної спадщини України.
- 10.2. Об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО – маркери туристичної привабливості країни.
- 10.3. Інноваційні практики проектів культурного туризму.
- 10.4. Перспективи розвитку культурного туризму

Дистанційний курс: Панова І.О. **Організація анімаційної діяльності** // Навчально-методична праця. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. Режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=2213>

Рекомендована література

Базова література

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик – К. : ВПЦ«Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Вербицька П. Сутність поняття “культурний туризм” у сучасному науковому дискурсі / Поліна Вербицька // *Historical and Cultural Studies*. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. — С. 12–16.
3. Stezhko, N., Oliinyk, Y., Polishchuk, L., Tyshchuk, I., Parfinenko, A. and Markhon os, S. (2020), “International tourism in the system of modern globalisation processes”, *International Journal of Management (IJM)*, Vol. 11 No. 3, pp. 97-106.
4. Richards, G. (2018) *Cultural Tourism Research Group Report. ATLAS Reflections 2018*, pp. 33–34.
5. Барна М. Ю. Концептуальні підходи до розвитку культурного туризму // *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції : матеріали наук. Конф., (м. Львів, 11-12 травня 2017 р.)*. Львів : ЛТЕУ, 2017. С. 62–64.
6. Вахович І., Чуль О. Розвиток креативних індустрій: регіональний вимір : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 288 с
7. Дичковський С. І. Культурний туризм індустріальної епохи: глобальні та локальні перспективи // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ : Ідея Принт, 2020. № 2. С. 17–26.
8. De Ascaniis, S. & Cantoni, L. Online visit opinions about attractions of the religious heritage: an argumentative approach. *Church : Communication and Culture*, 2017. № 2 (2). P. 179–202.
9. Gussekloo A. *Digital Nomads: How to live, work and play around the world*. N.Y. : Location-Independent Publishers, 2016. 280 p.
10. McKercher B., Cros H. *Cultural Tourism*. 2nd ed. London : Routledge, 2015. 250 p.
11. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. : UNWTO Library, 2018. URL : <https://www.e-unwto.org/doi/pdf>
12. Seraphin H., Sheeran P., Pilato M. Over-tourism and the fall of Venice as a destination // *Journal of Destination Marketing and Management*. 2018. Vol. 9. P. 374–376.
13. Zhang H., Xu H. A structural model of liminal experience in tourism // *Tourism Management*. 2019. Vol. 71. P. 84–98.
14. Kercher, B and Cros, H (2002) *Cultural tourism: the partnership. between tourism and cultural heritage management*. New York: Haworth Hospitality Press.
15. Richards, G (1996) *Cultural Tourism in Europe*, Wallingford, CAB International.

16. Richards, G. (1999) Culture, Cultural Tourism and Identity. Tilburg University, The Netherlands.
17. Richards, G. (2001) The Development of Cultural Tourism in Europe. In Richards, G. (ed.) Cultural Attractions and European Tourism. Wallingford: CABI.
18. Richards, G. (2003) What is Cultural Tourism? In van Maaren, A. (ed) Erfgoed voor Toerisme. Nationaal Contact Monumenten.

Допоміжна література

1. Адамовська М. Вітчизняний туризм у контексті світових тенденцій // Актуальні питання туризмології та туристичної практики : зб. матеріалів наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю Інституту туризму Федерації професійних спілок України (м. Київ, 18 квітня 2019 р.) [за ред.: Т. Сокол, Т. Семигіної]. Київ: АПСВТ, 2019. С. 8-9.
2. Адамовська М. С. Культурологічна складова практико-орієнтованої підготовки у сфері туризму // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2018. Вип. I (10). С.63-69
3. Актуальні питання реформування управління сферою культури у сучасних умовах. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kulnurna_dyph509f.pdf
4. Банах В. М. Музейні інновації та інтерактивність у теорії та практиці музейної справи// Historical and Cultural Studies. 2016. Vol. 3, № 1. Р. 1–5.
5. Бейдик О. О., Мельничук А. Л., Топалова О. І. Адаптивний туризм: класифікація та науково-методологічні підходи до суспільногеографічного дослідження // Регіональні проблеми України : географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. Херсон : ПП Вишемирский, 2015. С. 29– 39.
6. Бейдик О. О., Сировець С. Ю., Зяблова А. О. Український туризм: приховані можливості та сучасні тенденції розвитку // Географія та туризм. 2015. Вип. 34. С. 12–26.
7. Бережна Ю. М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО: поняття, тенденції, український вимір // Географія та туризм. URL : file:///C:/Users/alexe/Downloads/gt_2012_23_18.pdf
8. Більченко Є. В. Відеокасета, що не стирається: культурологічний сенс туризму // Культурологічний альманах. Вінниця : ТОВ Нілан-ЛТД, 2016. Вип. 2 : Інноваційні технології в культурній галузі. С. 78–84.
9. Божко Л. Д. Туризм як соціокультурний феномен: історія і сучасність (середина XIX — початок XXI ст.) : монографія. Харків : Лідер, 2017. 344 с.
10. Дичковський С. І. Нові тенденції культурного туризму в парадигмі дігітал-ейч: від індустрії вражень до культурного брендування // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ : Ідея Принт, 2019. № 4. С. 24–31.
11. Ковешніков В. С., Ліфіренко О. С., Стукальська Н. М. Інноваційні види

туризму // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 4. С. 38–44.

12. Любіцева О. Можливості запровадження дуальної освіти в туризмі // Актуальні питання туризмології та туристичної практики : зб. матеріалів наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю Інституту туризму Федерації професійних спілок України (м. Київ, 18 квітня 2019 р.) / [за ред.: Т. Сокол, Т. Семигіної]. Київ: АПСВТ, 2019. С. 31–34.

13. Парфіненко А. Ю. Territoria туризму: час «культурних подорожей» // UNIVERSITATES: Наука и просвещение. – 2012. - №2. – С. 4-13.

14. Парфіненко А. Ю. Культура як джерело конкурентних переваг та складова туристичного іміджу регіону // Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: Монографія / Під ред. проф. В. В. Александрова. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 88-105.

15. Парфіненко А. Ю. Культурний туризм як чинник соціально- економічного розвитку територій / А. Ю. Парфіненко // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1. - С. 233–242.

16. Парфіненко А. Ю. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста / Парфіненко А. Ю. // Географія та туризм. Вип. 34. – К., 2015. – С. 144.-154.

17. Парфіненко А. Ю. Розвиток «економіки ексклюзивності» як пріоритетний напрямок забезпечення конкурентоспроможності туристичної сфери України / Парфіненко А.Ю. // Географія. Країнознавство. Туризм. Вип.14. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. – С. 8-13.

18. Парфіненко А. Ю. Розвиток туризму як чинник капіталізації культурної спадщини регіону / Парфіненко А. Ю. // Традиційна культура в умовах глобалізації: регіональні особливості та розвиток туризму” (Харків, 24 травня, 2013 р.). - С. 75-80.

19. Парфіненко А. Ю., Гербіш А. П. Культурний туризм як чинник капіталізації культурної спадщини території / Парфіненко А. Ю., Гербіш А. П. // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції (9 листопада 2012 року). - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. – С. 73-76. 2012. – С. 73-76.

20. Парфіненко А.Ю. Туристська привабливість культури / Парфіненко А.Ю. // Краєзнавство. Географія. Туризм. - №8(685). – Лютий, 2011. – К.: Шкільний світ. – С. 4-6. 9.

21. Boros L., Martyin Z., Pal V. Industrial Tourism - Trends and Opportunities // Forum Geographic. 2013. Vol. XII. I. 1. P. 108–114

22. Carvalho R. A literature review of the role of cultural capital in creative tourism in Santos, J. et al (Eds) Contemporary Issues in Tourism & Management Studies TMS Conference Series. University of the Algarve, School of Management, Hospitality and Tourism. 2014. P. 17–28.

23. Carvalho R., Costa C. & Ferreira A. Review of the theoretical underpinnings in the

creative tourism research field // Tourism & Management Studies. 2019. № 15 (SI). P. 11–22.

24. Culture: urban future; global report on culture for sustainable urban development 2016 303 p. URL : <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002459/245999e.pdf>

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.nbuv.gov.ua> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
2. http://zotic.zp.ua/wp-content/uploads/2018/05/CR_leaflet_UKR_201803.pdf - Культурні маршрути Ради Європи.
3. <https://creativeeurope.in.ua/posts/European-Capitals-of-Culture> - Культурні столиці Європи (European Capitals of Culture).
4. <https://visitworldheritage.com/en/eu> - Маршрути всесвітньої спадщини ЄС.
5. <http://www.tourlib.net> – туристична бібліотека.
6. <http://www.unctad.org> - офіційний сайт UNCTAD.
7. <http://www.unesco.org/new/ru> - офіційний сайт ЮНЕСКО.
8. <http://www2.unwto.org/ru> - офіційний сайт ЮНВТО.
9. <http://www.ukrstat.gov.ua/> - офіційний сайт Держкомстату України.

2. Плани практичних(семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи:

Семінар 1. Роль культури в постіндустріальній економіці

Обговорення наступних питань:

1. Роль культури в соціально-економічному розвитку суспільства.
 2. Культура як чинник сталого розвитку регіонів.
 3. Сутність, мета та основні напрямки культурної політики держави.
- Підготувати інформаційні повідомлення, презентації та виступи з вказаних питань.

Семінар 2. Культурний туризм як соціокультурний феномен

Підготовка до написання есе на тему: «Культурний туризм як соціокультурний феномен» за наступним планом:

1. Що Ви знаєте про історико-культурний туризм?
2. Що Ви знаєте про всесвітню історико-культурну спадщину? Наведіть, якщо зможете, приклади успішного використання культури і об'єктів всесвітньої культурної спадщини в туризмі.
3. Які об'єкти культурної спадщини у м. Харкові чи Харківській області могли б стати маркерами туристичної привабливості регіону. Як це можна реалізувати на практиці?

Семінар 3. Ресурсна база культурного туризму

Підготовка доповідей та мультимедійних презентацій про заповідники різних типів в таких областях України: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області.

Семінар 4. Основні сегменти культурного туризму

Підготовка доповідей та мультимедійних презентацій за наступними темами:

1. Специфіка та можливості використання пам'яток археології в культурно-пізнавальному туризмі.

2. Міжнародний досвід використання пам'яток археології в туристичній сфері.

Користуючись інтерактивною картою світу проекту EXARC

<<http://openarchaeology.info/venues>>, де позначені археологічні музеї просто неба, виберіть один з об'єктів та підготуйте доповідь.

3. Використання пам'яток археології в туристичній діяльності України

3.1. Використання пам'яток археології в туристичній діяльності Харківщини.

- Історико-археологічний музей заповідник «Верхній Салтів». Центр зеленого туризму та експериментальної археології «Воронья слободка» у с. Меліховка Нововодолазького району.

Семінар 5. Креативні індустрії як інноваційна стратегія розвитку туризму

Підготовка індивідуального завдання та мультимедійної презентації за темою «Оцінка культурних та креативних індустрій регіону (міста) як передумови розвитку туристичної сфери». Кожен студент заздалегідь обирає конкретне місто чи область України.

1. Семінар 6. Культурні кластери і розвиток туризму в дестинації

Підготовка доповідей та мультимедійної презентації про тематичні парки світу та України.

1. «Діснейленд»
2. «Дісней Уорлд»
3. «Сі Уорлд»
4. «Юніверсал Студіоз»
5. Франція
6. «Євродіснейленді»
7. «Футуроскоп»
8. «Астерікс»

9. «Країна Мумі-тролів» (Moominworld)
10. «Санта-Парк»
11. «Порт Аventura» (Port Aventura - Порт пригод)
12. «Земля міфів»
13. «Європа-парк»
14. «Фатазія-ленд»
15. «Мувіворлд»
16. «Леголенд»
17. «Діснейленд» в Японії,
18. «Світ Кіно», «Світ Мрій», «Світ Моря» (Австралія) та інші

Семінар 7. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста

Підготовка до усного опитування в рамках теми: «Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста» за наступними питаннями:

1. Конкурентні переваги подієвого туризму та його класифікація.
2. Основні стейкхолдери в процесі створення продукту культурного туризму.
3. Основні етапи розробки стратегії створення і реалізації продукту подієвого туризму.

Семінар 8. Культурний туризм: можливості для росту в Україні

Підготувати доповіді та мультимедійні презентації за темами:

1. Про об'єкти Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО будь-якої країни світу.
2. Про замки та фортеці будь-якої країни світу, які є туристичними маркерами регіону.
3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післятестастійного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни:

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Поняття “культурна сфера”.
2. Класифікація галузей соціально-культурного сервісу.
3. Класифікація культурного сервісу.
4. Галузь культури.
5. Функції галузі культури.
6. Духовна сфера.
7. Культурна антропологія.
8. Національний характер.

9. Характеристика художньої культури.
10. Мова людини.
11. Методи вивчення мови.
12. Характер спілкування.
13. Норми етики та етикету.
14. Образ ідеальної людини.
15. Особливості вручення візитних карток у різних країнах.
16. Особливості привітання.
17. Особливості приймання гостей.
18. Норма розмов.
19. Ділова зустріч.
20. Подарунки та форма їх вручення.
21. Форма одягу.
22. Супровід гостей.
23. Неформальне спілкування.
24. Культура поведінки за столом.
25. Психологічний портрет клієнта.
26. Завдання психології сервісу.
27. Обслуговуючий персонал та психологія сервісу.
28. Управлінська емпатія.
29. Мотиваційне управління.
30. Створення ситуаційної установки.
31. Програмно-цільова психологія управління.
32. Три етапи процесу обслуговування.
33. Етап здійснення замовлення.
34. Контакт з відвідувачем.
35. Демонстрація зразків туристичної діяльності.
36. Прийняття рішення або відмова прийняття рішення.
37. Оцінка обслуговуючого персоналу.
38. Складання анкет.
39. Правильне розуміння споживачів.
40. Маркетингові дослідження поведінки споживачів.
41. Чинники впливу на споживачів.
42. Чинники середовища.
43. Чинники культурного порядку.
44. Соціальні чинники.
45. Мотиви поведінки споживачів.
46. Гарантоване обслуговування.
47. Процес придбання послуги.
48. Покупна поведінка споживачів.

49. Поведінка споживачів різних національних культур.
50. Поведінка споживачів на ринку індустрії гостинності та туризму.
51. Визначення цінностей споживачів та їх задоволення.
52. Маркетинг співвідносин зі споживачами.
53. Якість послуг.
54. Моделі якості обслуговування.
55. Послуги зв'язку.
56. Державні послуги.
57. Частка послуг у світовій торгівлі.
58. Стандарти обслуговування споживачів.
59. Паломництво як галузь туризму.
60. Різноманітність релігій і культур.
61. Культура поведінки іноземних туристів у країнах з різними релігіями.

Контрольна робота

Індивідуальне завдання в межах дисципліни «Культурно-пізнавальний туризм» навчальним планом не передбачене.

Перелік контрольних запитань до дисципліни

1. Чим визначається цінність культурного туриста як споживача?
2. Наведіть основні підходи до визначення «культурного туризму».
3. Рівні культурного туризму за масштабом культурного компонента в туристичній діяльності?
4. Фактори та умови розвитку культурного туризму.
5. Основні тенденції розвитку культурного туризму.
6. З якими чинниками пов'язаний розвиток «фестивалізації» дестинацій?
7. Культурний туризм як фактор міжкультурної комунікації.
8. Роль культурного туризму у формуванні національної ідентичності.
9. Назвіть основні критерії класифікації ресурсів культурного туризму.
10. Практики споживання культурних благ туристами.
11. Функції культурної пам'ятки.
12. Ресурсний потенціал пам'ятки і феномен «постмузейності».
13. Назвіть основні типи та категорії культурної спадщини?
14. Характеристика нематеріальної культурної спадщини.
15. Що можна віднести до культурної події? У чому полягає її атрактивність?
16. Подієвий культурний туризм.
17. Роль історичних реконструкцій в культурному туризмі.
18. Чим зумовлений туристичний потенціал сучасних творчих індустрій і культурних процесів?

19. Охарактеризуйте туризм вражень? Знайдіть взаємозв'язок з іншими видами культурного туризму.
20. Виділіть три базові стратегії формування вражень у культурному туризмі.
21. Які основні критерії для виділення екокультурного туризму?
22. У чому полягають відмінні риси креативного туризму?
23. Роль творчих індустрій в міському розвитку.
24. Культурні кластери як генератори інновацій у розвитку туризму.
25. Глокальне місто: виклики глобалізації.
26. Економічні ефекти культури: туризм або ресурси креативного класу?
27. Роль креативного класу в міському розвитку.
28. Культурне планування: сучасні стратегії розвитку міст.
29. Пам'ятки археології в культурно-пізнавальному туризмі: специфіка та можливості використання.
30. Роль культури в постіндустріальній економіці.
31. Ресурсна база та сучасний стан розвитку культурного туризму в Україні.
32. Об'єкти Всесвітньої культурної спадщини в Україні.
33. Соціальне конструювання пам'яток в туризмі.
34. Інноваційні підходи в розвитку культурного туризму.

Приклад білету до екзамену:

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Спеціальність: 242 «Туризм»

Семестр VII

Навчальний предмет Культурно-пізнавальний туризм

ВАРІАНТ № 1

1. Дайте визначення:

Культурний туризм – це

Рівні культурного туризму – це

2. Фактори та умови розвитку культурного туризму.

3. Роль креативного класу в міському розвитку.

Затверджено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, протокол № 1 від 26.08.2021 р.

Завідувач кафедри

_____Анатолій ПАРФІНЕНКО

Екзаменатор

_____Ірина ПАНОВА